

Konu: Kadim Diller ve Yazılar

Yazı: 114

Orhun Yazısı

Doç. Dr. Haluk Berkmen

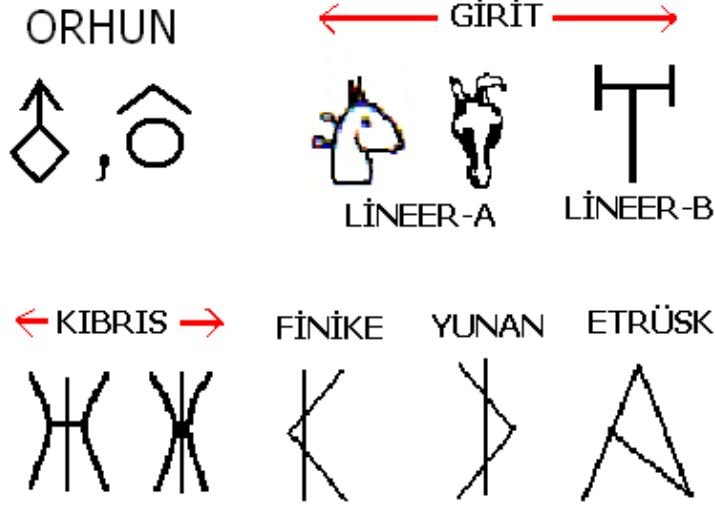
Ön-Türklerin kayalara kazımış oldukları ilk damgaları (simgeleri) okuyup anladıkça, düşünce boyutunda ve kavram üretmede ne derece ileri gittiklerini anlamaktayız. Konuştukları dil ile kayalara kazıdıkları damgalar arasında yakın bir ilişki bulunmakta idi. Her damga tek bir ses ile belirtiliyor veya tek bir hece olarak ifade buluyordu. Bu bakımdan Ön-Türklerin dili tek heceli bir dildi. Bu tek hecelerin birleşimi sayesinde zaman içinde bitişken sözcükler ortaya çıkmıştır.

Ön-Türklerin damgaları birer simge olarak zaman içinde hece ifade eden işaretlere ve daha sonraları harflere dönüşmüştür. Yani, gerek Finike harflerinin gerekse Latin harflerinin birçoğu, kökenini Ön-Türk damgalarına borçludur. Harf yazısının başlangıcı Ön-Türk damgaları ve Sümer damgalarıdır. Sümerliler ise Orta Asya kökenli bir dil olan Ural-Altay Türkçenin bir lehçesini konuşuyorlardı. Onların dillerinde tek hecelerin bitişmesi sonucu oldukça uzun sözcükler oluşmuştu. Fakat yazıları hala tek ses ve tek hece içeren damgalar düzeyinde idi. Çivi yazısının çıkışı çok daha ileri tarihlerde olmuştur. Bir örnek olarak Tanrı sözcüğünün Sümercesi olan "**Dingir**" sözünü inceleyelim.

Tanrı ile Tengri sözlerinde T ile D ve A ile E değişimi vardır. Türkçede T'den D'ye dönüşmüş pek çok örnek vardır. Tengiz'den deniz'e, demir'den demir'e dönüşümleri hepimiz biliriz. A'dan E'ye dönüşüm olmasa dahi Ön-Türklerde hem a hem de e sesinin aynı işaretle (damga ile) gösterilmiş olması ses uyumu icabı iki sesin aynı sözcükte bulunmayışındandır. Altta şekilde görülen üstteki damga Orhon kitabelerinde hem "a" hem de "e" sesi için kullanılmıştır.

ORHUN ABECESİ					
	𐰀	A — E		𐰁	1 & 2 Ç
	𐰁	I — İ		𐰂	1 & 2 M
	𐰂	O — U		𐰃	1 & 2 P
	𐰃	Ö — Ü		𐰄	1 & 2 Ş
B1	𐰄	𐰅	B2	𐰅	1 & 2 Z
D1	𐰅	𐰆	D2	𐰆	İÇ, Çİ Ç
G1	𐰆	𐰇	G2	𐰇	IKH, KHI Q
Q	𐰇	𐰈	K	𐰈	LT, LD
L1	𐰈	𐰉	L2	𐰉	NÇ
N1	𐰉	𐰊	N2	𐰊	NT, ND
R1	𐰊	𐰋	R2	𐰋	ING
S1	𐰋	𐰌	S2	𐰌	NYI
T1	𐰌	𐰍	T2	𐰍	ÖK, ÜK
Y1	𐰍	𐰎	Y2	𐰎	OKH, UKH

Altta görülen kadim Macar yazısındaki A ile Etrüsk yazısındaki A harfleri Orhun A/E harfinden dönüşmedir. Etrüsk A'sı Akdeniz ticareti yoluyla Finike abecesine ve oradan Yunan abecesine ve sonuçta geri dönerek Latin A harfine dönüşmüştür. Bu görüşü destekleyen veriler bulunmaktadır. A harfi ile AT/ATA damgası arasında yakın bir ilişki bulunuyor. Altta solda Orhun abecesindeki T harfi AT olarak okunur ve ata binmiş bir OK savaşçısının simgesidir.

Üstte sağ tarafta görülen at kafaları Girit damgalarında 'A' sesini verdiği saptanmıştır. Ancak, Lineer-A adıyla bilinen bu yazı halen okunabilmiş değildir. Nedeni ise bu işaretlerin Yunanca veya Latince ile ilgili bir dille ilişkilendirmek istemeleridir. Bu yazının Ön-Türkçe ile ilişkili olduğu konusunda herhangi bir akademik çalışma bulunmamaktadır.

Girit'te bulunmuş olan Lineer-B yazısının kadim Yunancaya kaynaklık etmiş olduğu saptanmış ve okunabilmiştir. Lineer-B yazısındaki A harfinin stilize edilmiş bir at kafası olduğu görüşündeyim. İkinci satırında ise Kıbrıs harflerinden 'A' sesini veren işareti görüyoruz. Kıbrıs yazısındaki soldaki ilk işaret ile Lineer-B deki A damgası arasında çarpıcı benzerlik bulunsa da Kıbrıs'ın bu yazısı halen okunmuş değildir. Dilciler bu yazıya **Eto-Kıbrıs yazısı** adını vermişlerdir. Kıbrıs ile doğu Akdeniz kıyılarının yakınlığı ve Finike halkının denizci oluşu bu yazının Kıbrıs adasından Finikelilere geçtiği görüşündeyim. Nitekim sağ tarafta görülen Finike A harfinden Yunan A harfine geçiş bir sağ-sol yansımasından ibarettir. Etrüsk yazısındaki A harfi ise Yunan abecesinden alıntı olmayıp, Akdeniz adalarındaki Etrüsk yazısından Finike ve Yunan abecesine geçmiş olduğu görüşündeyim.